

Forrådt

Amalie Skram (1847–1905) – en ekte naturalist

☞ Amalie Skram regnes som den store naturalisten i norsk litteratur. På samme måte som de realistiske forfatterne var også naturalistene opptatt av å

skrive realistisk og sant om et emne, men naturalistene gikk lenger i sine skildringer. De ville at framstillingen skulle være usminket og vise også det stygge og frastøtende. I tillegg la naturalistene vekt på å vise at levekår, psykisk arv og samfunnsforhold former personligheten og skjebnen til den enkelte.

☞ Amalie Skram var en skarp observatør av personer, hendinger og miljø. Denne kunnskapen brukte hun til å vise leseren skyggesidene ved menneskelivet. Hun var påvirket av darwinismen og av de naturalistiske strømningene i 1880-årene, men hadde også det samme ønsket som Camilla Collett – at kvinner måtte få de samme rettigheter som menn. Men Amalie Skram er dristigere enn Camilla Collett i emnevalget når hun skriver om kvinner fra sin egen samtid, og hun er mer direkte og åpen når hun skildrer kvinnelig seksualitet.

☞ I 1882 debuterte Amalie Skram med novellen «Madam Højers Leiefolk». Dette er en fortelling om en fattig arbeiderfamilie som kastes ut av boligen sin. Også her finner vi den sterke skildringen av sosial nød som preget det meste av forfatterskapet hennes.

Ekteskap som tema

☞ Amalie Skram skildrer det borgerlige miljøet fra siste del av 1800-tallet i romanene sine. Hun ser på det borgerlige ekteskapet som en handel med seksualiteten til unge jenter. Mangelen på både kjærlighet og personlig valg gjør at ekteskapet i beste fall blir en måte å forsørge seg på, i verste fall et mareritt.

☞ Fra 1885 fram til 1892 gav Amalie Skram ut fire romaner med ulykkelige ekteskap som tema. I *Constance Ring* (1885) skildrer hun hvordan ei ung jente går inn i et konstruert ekteskap uten å vite noe som helst om seksualitet. Dette var et emne som ingen hadde skrevet om før. I 1888 kom *Lucie*, som handler om ei gatejente som gifter seg med en advokat. Romanen ender tragisk. Også den neste romanen, *Fru Inès* fra 1891, får en tragisk slutt.

☞ Den fjerde og siste ekteskapsromanen var *Forraadt* fra 1892. Her møter vi den sytten år gamle Ory som blir giftet bort til en sjøkaptein som er femten år eldre. Uvitende om det meste som har med ekteskap og samliv å gjøre, blir Ory plassert om bord på en seilskute med ektemann og mannskap på vei til England. Det ender tragisk også her.

☞ Amalie Skram kritiserer dobbeltmoralen i den borgerlige oppdragelsen og viser hva de store forskjellene mellom menn og kvinner fører til. Det er ikke bare ungjenta Ory som blir forrådt, men like mye mannen hun blir giftet bort til. Begge er underlagt det miljøet de vokste opp i, og de normene som er rådende i samfunnet.

«Karens jul»

i

☞ I novellen «Karens jul» fra 1885 forteller Amalie Skram om en ung mor og barnet hennes som begge fryser i hjel en kald vinternatt på ei brygge i Kristiania.

☞ Bakgrunnen for hendingen er at Karen har fått barn uten å være gift. Faren hennes er død, og stemora har kastet henne ut av huset. Hun overnatter med barnet sitt i et trehus ved kaia mens hun venter på at kvinna som hun har vært hushjelp hos, skal komme tilbake.

Vinter i Kristiania

☞ Skram følger det naturalistiske kravet om å skildre sannheten fullt og helt. Her finnes ikke skjønnmaling, men en nøktern og presis skildring av hovedperson og omgivelser.

☞ Karen blir framstilt som enkel og hjelpeløs. Det virker som om ting bare skjer med henne, og at hun finner seg i det. Hun er helt avhengig av hjelp fra familie og arbeidsgiver, og når de svikter, er hun ute av stand til å finne en løsning. Alternativene hun har, er heller ikke mange – enten fattighus eller prostitusjon.

☞ Tjenestejenta Karen er eksempel på et menneske som mister det sosiale nettverket sitt. På 1800-tallet var det først og fremst familien som måtte hjelpe til om noen ble arbeidsledig, syk eller gammel. Det var lite støtte å få fra det offentlige, og de som var så uheldige at de ikke hadde familie som kunne hjelpe, led ofte stor nød.

Hellemyrsfolket

i

☞ *Hellemyrsfolket* blir regnet for et hovedverk i norsk naturalistisk diktning. Verket består av fire romaner som kom ut i tidsrommet 1887–1898.

☞ Bøkene forteller om en fattig slekt fra Askøy nord for Bergen, som vi følger gjennom fire generasjoner. De er fattige småbønder og fiskere som må ro inn til byen for å gjøre fangsten om til penger. Hverdagen deres er preget av motgang og elendighet. Derfor trøster de seg med brennevin mens fattigdommen utarmer følelseslivet deres mer og mer.

☞ Den første boka, *Sjur Gabriel*, er en kort fortelling om fattigdom og hverdagsslit på et småbruk. Sjur Gabriel og kona Oline står på så godt de kan, men når presset blir for hardt, er det brennevinet og fylla som styrer dem.

Strilefiskere i
Bergen 1906

☞ I bok nummer to, *To Venner*, møter vi Oline igjen. Hverdagen hennes er hard og trist. Hun har også født mange barn og mistet mange av dem tidlig. Alt dette har satt sine spor hos Oline, som drikker for å holde ut livet på et vis.

☞ Både i *To Venner* og i de to neste bøkene, *S.G. Myhre* og *Afkom*, følger vi generasjonene etter Sjur Gabriel og Oline, og vi ser hvordan fortida kaster skygge over alle sammen.

☞ De fire bøkene om *Hellemyrsfolket* forteller en trist historie om nød, undertrykking og menneskelig undergang. Her er ingen tro på at mennesket kan gjøre opprør for å endre sin egen livssituasjon, tvert imot: Forfatteren vil vise at familiebakgrunn og samfunnsforhold avgjør hvordan mennesket handler, tenker og føler.

Et vanskelig liv

☛ Amalie Skram ble født inn i en handelsfamilie fra Bergen. Atten år gammel ble hun giftet bort til en sjøkaptein som var ni år eldre enn henne. Ekteskapet var vanskelig, og i 1877 fikk Amalie mentale problemer og ble innlagt på Gaustad sykehus. Hun flyttet aldri tilbake til mannen sin, og de to ble skilt noen år seinere.

☛ Fra 1881 bodde hun hos broren Wilhelm i Kristiania. Her fikk hun kontakt med forfattere som Bjørnstjerne Bjørnson og Arne Garborg, og hun ble inspirert til å skrive. På samme tid ble hun kjent med den danske forfatteren Erik Skram. De giftet seg i 1884 og flyttet til København, der Amalie begynte å skrive for alvor.

☛ Amalie Skram hadde et vanskelig liv. Hun slet med dårlig mental helse og var flere ganger pasient ved psykiatriske

sykehus, både i Kristiania og i København. Disse oppholdene har hun skildret med kritikk og harme i to romaner med selvbiografisk form, *Professor Hieronimus* og *Paa Sct. Jørgen* (begge fra 1895). Etter det siste oppholdet på psykiatrisk sykehus tok ekteskapet med Erik Skram slutt. Fra 1901 fikk hun diktergasje av den danske staten og bodde de siste årene i København med dattera.

